

علی بلاغی اینانو
عضو هیات علمی
دانشگاه فرهنگیان

«شاهنامه تاریخ و سیرت شاهان است و برخلاف آنچه گاهی برخی خام‌اندیشان و ناآگاهان و مغرضان پنداشته‌اند و گفته‌اند ستایش شاهان نیست، ستایش ایران و مردم ایران است، ستایش همه نیکان و دلاوران و خردمندان است.»

شاهنامه و هویت ایرانی

هویت ایرانی شناسه‌ای چندین هزارساله دارد که در اسطوره‌های ایرانی انعکاس و در داستان‌های حماسی و پهلوانی تداوم یافته است. «شاهنامه منبعی بسیار غنی از میراث مشترک ایرانیان است که در آن می‌توان استمرار هویت ایرانی را از دنیای اسطوره‌ها و حماسه‌ها تا فرمانروایی واپسین شاهنشاهان ساسانی آشکارا دید.» شاهنامه سند قومیت و نسب‌نامه مردم ایران است ریشه‌های آنان را تا گذشته‌های افسانه‌ای می‌گسترده و پنجره‌این ملک را به روی افق پهناور زمان می‌گشاید. ممکن است پرسیده شود این گذشته دور به چه درد می‌خورد؟ جواب این است که اقتضای طبیعت بشر آن است که می‌خواهد احساس شخصیت و اصالت کند، وجود ملی خویش را در این جهان توجیه کند و تکیه‌گاه تاریخی‌ای برای خود بیابد. همان‌گونه که فرد احتیاج به غرور و شخصیت دارد ملت هم احتیاج به غرور و شخصیت دارد. شاهنامه عصاره و چکیده تمدن و فرهنگ قوم ایرانی است. شاهنامه هرچند آمیخته به افسانه باشد ارزش آن برای شناسایی ایران باستان از تاریخ بیشتر است. سلسله وقایعی که در شاهنامه آمده است کشش و کوشش زنده یک ملت را بیان می‌کنند.

فردوسی با شاهنامه خود مفهوم ایران را مشخص کرد و احساس ایرانی بودن را در دل‌های ایرانیان جان تازه‌ای بخشید. فردوسی شاهنامه را به صورت آیینهای تابناک پیش چشم ایرانیان نهاد و مردم ایران را به هستی ملی خویش آگاه ساخت. بعد از او هم در این هزار سال ایران در برابر هجوم‌های خارجی و طوفان‌های داخلی از روح شاهنامه نیرو گرفته و حوادث تلخ را پشت سر نهاده و همچنان زنده و سرفراز و پایدار مانده است. هنگامی که سخن از ملت ایران و فرهنگ ایرانی به میان می‌آید نباید حمل بر نژادپرستی شود. نژادپرستی نکوهیده است ولی وابستگی

هر داستانی که می‌خوانیم و هر ماجرای که می‌شنویم، در پس پرده خود اتفاقاتی دارد که شاید هرگز از آنها آگاهی پیدا نکنیم اما باعث خلق چیزهایی می‌شوند که به آنها تاریخ می‌گوییم. درباره هر اتفاق، صحبت‌های زیادی می‌شود اما کمتر درباره ماجراهای پیرامونی آن حرفی به میان می‌آید. هر پدیده‌ای را باید در ظرف مکانی و زمانی‌اش بررسی کرد. پدیده‌هایی که امروزه از آنها اطلاع داریم، همگی از آبشخور زمانی خود بهره گرفته‌اند تا توانسته‌اند از آن زمانه فراتر رفته و بر زمانه‌ها تأثیر بگذارند؛ یک اختراع، یک عمل، یک کتاب، یک مرد.

فردوسی؛ پادشاهی با کلمات

وقتی صحبت از آثار فرامزانی می‌کنیم، بی‌شک یکی از مشهورترین نمونه‌ها، حماسه جاوید ایران یعنی شاهنامه فردوسی است. شاهنامه فردوسی اثری است که از زمانه خود فراتر رفته و بر زمانه‌ها اثر گذاشته است. آگوستوس، امپراتور روم، درباره فردوسی می‌گوید: «ما امپراتوری‌مان را با شمشیر و آجر ساختیم اما فردوسی پادشاهی‌اش را با کلمات.»

به قول حکیم توس:

سخن هرچه گویم همه گفته‌اند / پر باغ دانش همه گفته‌اند

بازنگری در شاهنامه؛ فراتر از شعر

قرار است در این یادداشت به بخشی دیگر از شاهنامه بپردازیم که

جدیدترین نمایشگاه انفرادی غلامحسین امیرخانی، ۲۷ اردیبهشت در موزه میرعماد افتتاح می‌شود. به مناسبت روز جهانی موزه و هفته میراث فرهنگی، مجموعه فرهنگی-تاریخی سعدآباد، در موزه میرعماد، میزبان آثار غلامحسین امیرخانی، چهره ماندگار هنر ایران خواهد بود. در این نمایشگاه نزدیک به ۵۰ اثر از آثار استاد امیرخانی

گشایش نمایشگاه انفرادی غلامحسین امیرخانی

آیین‌ه تمام‌نمای هویت ملی

وحدت زبانی، ترویج زبان ملی و تداوم حیات زبان فارسی یکی از اثرات بی بدیل شاهنامه است

شاهنامه و تداوم فرهنگی ایران

فردوسی یک ایرانی خردمند مسلمان بود که چهره فرهنگ باستانی و تاریخ ملی ایران را به گونه‌ای پیراست و آرست که تعارضی با معتقدات جدید ایرانیان نداشته باشد. در جای جای شاهنامه ایمان خود را بیان می‌کند. از این رو شاهنامه جلال و شکوه فرهنگ باستانی را با ایران اسلامی به هم پیوسته است. فردوسی به ما آموخته است که میان عرب و اسلام فرق بگذاری و حساب آن دروازه‌ها هم جدا نگه داریم. فردوسی شکست ایرانیان را از تازیان با اندوه و افسوس بیان می‌کند اما تصویری که از اسلام نشان می‌دهد تصویری مخالف با معنویات یکتاپرستی اسلام نیست. شاهنامه سربایی فردوسی جوابی به نیاز زمان بود. زمانه‌ای که در آن هستی و هویت ایران در جنگال عمال خلافت عربی بغداد روی به نیستی داشت.

شاهنامه عصاره و چکیده تمدن و فرهنگ قوم ایرانی است. به چشم احترام به ایران و ایرانیان بنگرند. شاهنامه فردوسی پیام‌آور این روح جاویدان ایرانی است. فردوسی با آفرینش شاهنامه به آن جاودانگی بخشیده است.

«شاهنامه به یک سند ملی و یک اثر عظیم ملی تبدیل شد و اهمیت بسیاری در آگاهی از هویت ایرانی و تاریخ باستان پیدا کرد.» «هر ملتی را چون هر فردی شناسنامه‌ای است، شاهنامه شناسنامه ملت ایران و سند مالکیت ایرانیان است.»

نگاه

پایان خوش، آغاز اندیشه

در این گزارش ریشه‌های تاریخی و فرهنگی شاهنامه را بررسی کردیم

نامه شاهان؛ از بابل تا ایران

در متون یهودیان، بعد از آزادی در بابل آمده که خشایارشا، شاه هخامنشی، شبی از فشارهای زیاد کاری و مسائل حکومتی خوابش نبرد و از مشاوران خود خواست برایش نامه شاهان را بخواوند. کتابی که در متون عبری به نام «نامه شاهان» آمده، کتابی است که روایت قصه‌های کهن ایرانی را در دل خود دارد.

برخی پژوهشگران، ریشه شاهنامه فردوسی را خدای‌نامه‌ها یا خدای‌نامک‌های عصر ساسانی می‌دانند اما ریشه خدای‌نامک‌ها هم بسیار قدیمی‌تر از این‌ها است؛ نکته‌ای که برخی نمی‌خواهند آن را ببینند. آنچه ریشه مشترک خدای‌نامک‌های ساسانی، قصه‌های اشکانی و نامه شاهان هخامنشی است، «زیرنامه» است.

زیربنامه؛ روایت هزارساله

برای زیربنامه روایات متعددی مطرح می‌شود. بعضی‌ها که بر این باورند قدمت تاریخ سایر کشورها بیشتر از ایران است و روایت تاریخ از سمت غیرایرانی‌ها را صحیح‌تر از روایت خود ایرانی‌ها می‌دانند، زیربنامه را نیز محصول عصر ساسانی تصور می‌کنند. این اما در حالی است که ریشه این داستان‌ها بسیار قدیمی‌تر است. داستان‌هایی که بسیاری از این پژوهشگران آن را محصول عصر ساسانی می‌دانند، در اوستا نیز آمده است.

به نمایش درمی‌آید. ۲۲ اثر این نمایشگاه در قالب‌های چلیپا، سیاه‌مشق و سطرهای استاد امیرخانی، متعلق به مجموعه اقتصادی-فرهنگی و نگارخانه آرگون است که به مدت دوهفته در موزه میرعماد، جلوه‌ای از هنر اصیل خوشنویسی ایران را به نمایش می‌گذارد. نمایشگاه همچنین ۱۰ اثر از گنجینه موزه ملی قرآن کریم دارد؛ آثاری که هنرنمایی استاد امیرخانی در کتابت

است. ماهیچ کتاب دیگری نداریم که تیش‌های قلب ایران قدیم را به این روشنی و دقت در خود ثبت کرده باشد. از خلال شاهنامه نحوه زندگی‌کردن و اندیشیدن ایرانیان استنباط می‌شود. مثلاً برای مقایسه و شناخت دوتمدن بزرگ باستانی یعنی روم و ایران بهترین و معتبرترین سند شاهنامه فردوسی است. شاهنامه یک کتاب انسانی است که نه تنها حماسه ساکنان ایران، بلکه حماسه بشر را می‌سراید که با سرنوشت قهار دست و پنجه نرم می‌کند، رنج می‌کشد و می‌کوشد تا معنا و حیثیتی در زندگی خاکی خود بر جای گذارد. شاهنامه دارای ارزش‌های گوناگون اساطیری، ادبی، تاریخی، فکری، فلسفی، اجتماعی و لغوی است که مانند آن در ادبیات جهان به کمتر از ۱۰ اثر می‌رسد و همین اهمیت این اثر سترگ را می‌رساند. «پیام شاهنامه تجدید عظمت و استقلال ایران بود.» این اثر استثنایی در ادبیات دوران خود، هم‌زمان با تقویت روحیه و وجدان ملی، در عین حال با جریان فرهنگی حاکم آن زمان، در تضاد

و ناسازگاری قرار داشت. یک اثر هنگامی جاودانه و ملی می‌شود که به نحوی از انحراضی‌کننده و پاسخگوی آمل و آلام ضمیرآگاه و ناخودآگاه فردی و جمعی باشد و این مسأله‌ای ژرف‌تر و فراتر از ارزش ادبی و زیبایی هنری است. شاهنامه علاوه بر این‌که زنده‌کننده حافظه جمعی ایرانیان است، ابزاری است برای بیان مفاهیم جهانی مانند عدالت، نیکی‌کردن، شجاعت، ایثار و ... از این رو شاهنامه علاوه بر تأثیر داخلی، یکی از سفیران فرهنگ ایرانی در عرصه جهانی است.

آیات قرآن کریم را در معرض دید علاقه‌مندان قرار می‌دهد. در مراسم افتتاح «نمایشگاه تجلی عشق» در خطوط جاودانه غلامحسین امیرخانی، علی شیرازی و اسرافیل شیرچی، از چهره‌های مطرح هنر خوشنویسی و همچنین علی آرگون، خوشنویس و مدیرعامل و بنیان‌گذار مجموعه اقتصادی – فرهنگی آرگون، در وصف چهره ماندگار هنر ایران سخن می‌گویند.

تأثیر و نفوذ شاهنامه بر شاعران بزرگ

شاهنامه فردوسی بر آثار ادبی و فرهنگی بعد از خود تأثیر و نفوذ بی‌همتایی داشته است. برای درک این موضوع در ادبیات و فرهنگ ایرانی باید توجه داشته باشیم که شخصیت‌هایی متأثر از شاهنامه شده‌اند که هریک نماینده بخش عمده‌ای از جریان فرهنگی ما بوده‌اند. مثل نظامی، خاقانی، مولوی، سعدی و حافظ.

از این رو تأثیر عظیم و وسیع شاهنامه فردوسی بر آثار بعد از خود را می‌توان به چند دسته تقسیم کرد: ۱. حماسه‌های ملی که به پیروی از او خلق شد مانند گرشاسب‌نامه اسدی طوسی، فرامرزنامه، برزنامه، بانوگشاسب‌نامه و ... ۲. تقلیدهایی که در حوزه تاریخی و مذهبی از شاهنامه شد مانند حماسه‌های تاریخی و دینی ۳. آثار بزرگی مانند منظومه‌های نظامی ۴. استفاده از نشانه‌های اسطوره‌ای و حماسی شاهنامه که در آثار مولوی و حافظ و سعدی و ... می‌توان دید.

شاهنامه و زبان فارسی

شاهنامه فردوسی در احیا و تثبیت زبان فارسی در هزار سال گذشته نقش بی بدلی داشته است که عبارتند از:

- **حفظ زبان فارسی:** فردوسی با خلق شاهنامه زبان رایج در بین فرهیختگان خراسان را حفظ کرد. «تأثیر شاهنامه در ایجاد و تثبیت زبان ملی ایران فقط با تأثیر کم‌دی الهی دانته در ایجاد و تثبیت زبان ملی ایتالیا قابل مقایسه است.»

- **احیای زبان و تثبیت ساختار زبان فارسی:** مطالب شاهنامه متعلق به دوران عظمت فرهنگی ایران است که بیان آنها زنده‌کردن و تقویت شکلی و مفهومی زبان فارسی بود. آفرینش شاهنامه و نقش آن در بین فرهیختگان و عوام به تثبیت ساختار نحوی و صرفی زبان فارسی کمک کرد.

- **ایجاد وحدت زبانی:** ماهیت مطالب حماسه ملی ایران، زبان ملی ایران و ترویج آن به تسلط این زبان بر جغرافیای ایران منجر شد. وحدت زبانی و ترویج زبان ملی بر خلق آثار ادبی و ایجاد گنجینه عظیم ادب فارسی و تداوم حیات این زبان نقش بی بدیل داشته است.

است به نام محتوای آنها معروف شد؛ مهره‌های مار دوش.

مهره‌های مار دوش؛ گواهی بر حقیقت تاریخی اسطوره‌ها

مهره‌های ماردوش استوانه‌هایی حکاکی شده‌اند که برای چاپ روی گل طراحی شده و بعد از جاپ، روایتی کلی را نمایش می‌دهند. در این مهره‌ها، به وضوح پادشاهی دیده می‌شود که روی شانه‌هایش مارهایی قرار دارند. ما اینجا قرار نیست درباره این‌که آیا ضحاک حقیقتاً وجود داشته یا نه صحبت کنیم. مسأله اصلی اینجا است: مهره‌ای در هزاره سوم تا چهارم پیش از میلاد می‌تواند داستانی از قرن پنجم میلادی را روایت کند؟ یا حتی داستانی از قرن چهارم اسلامی و توسط شخص فردوسی؟

نیاکان شاهنامه؛ از آشور تا طوس

این‌که قدمت داستان‌های زیربنامه دقیقاً به چه سال و دوره‌ای برمی‌گردد، واقعاً مشخص نیست. چیزی که معلوم است، قدمت کهن آن است؛ عده‌ای می‌توانند همچنان در برابر پذیرش حقیقت مقاومت کنند اما به اصل کار بپردازیم؛ یعنی این‌که شاهنامه به کجا رسید؟ بعد از حمله‌های متعدد به ایران، هر بار در هر دوره‌ای، این داستان‌ها به گونه‌ای گردآوری شدند. بعد از هجوم آشوریان، در دوره هخامنشی به «نامه شاهان» تبدیل شد. بعد از حمله اسکندر تبدیل به خدای‌نامک و بعد از حمله اعراب... هنوز به چیزی تبدیل نشده بود. تا قرن سوم هجری. متن کامل رادر «جام جم آنلاین» بخوانید.

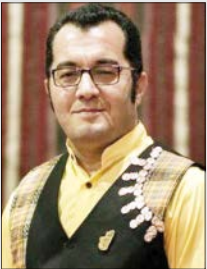
متن کامل

نوا

یک بزرگداشت موسیقایی برای فردوسی

سرپرست گروه موسیقی «آوای تبری» از تولید یک پروژه موسیقایی به مناسبت روز بزرگداشت حکیم ابوالقاسم فردوسی در قالب و حال و هوایی متفاوت خبر داد.

جلال محمدی در گفت‌وگو با مهر با تشریح تازه‌ترین فعالیت‌های این گروه موسیقایی توضیح داد: براساس برنامه‌ریزی‌های انجام گرفته، به مناسبت فرارسیدن روز پاسداشت زبان فارسی و بزرگداشت حکیم ابوالقاسم فردوسی قطعه‌ای به نام «قصه عاشقی زال و رودابه» براساس اثر ملی و ماندگار شاهنامه توسط گروه آوای تبری آماده شده که طی روزهای پیش‌رو در دسترس مخاطبان قرار می‌گیرد. وی افزود: در این پروژه تلاش کردیم تا براساس آنچه در حوزه زبانی و فرهنگی مورد توجه است روایتی متفاوت از شاهنامه فردوسی را پیش‌روی مخاطبان قرار دهیم. فضایی که قرار است گوشه‌ای از علاقه‌مندی‌های مردم ایران زمین به میهن خود را به دنیا نشان دهد. مردمانی که سراسر معتقد به پروردگار یکتا و پر از عشق و میهن پرستی هستند.

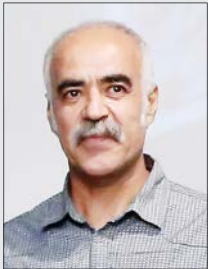

نمایشگاه «شفافیت» در برگیرنده آثار ۲۰ هنرمند مجسمه‌ساز و معمار است که به کوبورتوری نگار نادری پور به نمایش گذاشته می‌شوند. این نمایشگاه با محوریت مفهوم شفافیت به بازخوانی آثاری می‌پردازد که مرز بین هنر و کاربرد و آنچه هنر است و آنچه هنر نیست را به پرسش می‌گذارد. این نمایشگاه با در نظر گرفتن موضوع شفافیت به عنوان نقطه شروع، طیف گسترده‌ای از آثار را گرد هم آورده است و شامل آثاری از محسن وزیری مقدم، سیا ارجانی، بهروز دارش، رضا دانشمیر، محمدرضا قدوسی، ایرج زند، محمدحسین عماد، علیرضا غفایی، سپند حسامیان، مهران خورشو، مرتضی احمدوند، نشید نبیان، رامید ایلخانی، الهام گرمای زاده، احسان حسینی، مونا آقابابایی، امیرحسین سلطانیپور، هاشم فروتن، کاترین اسپریدونوف و امیرحسین طاهری است. در طول زمان برگزاری این نمایشگاه جلسات گفت‌وگو و نشست با هنرمندان و صاحب‌نظران برگزار خواهد شد.

«شفافیت» از فرداتا ۲۹ تیر در گالری بی‌واقع در آجودانیه، نبش کوچه توکلی شرقی، شماره ۲۴، ساختمان آگورادر معرض دید علاقه‌مندان قرار دارد.

نگاره

«شفافیت» رونمایی می‌شود

جواد افهمی، داستان‌نویس به مهر گفت: «افسانه شهر سنگی» کتاب جدید من است که در انتشارات روزگار منتشر شده. انتظار دارم این کتاب هم خوانده و دیده شود. داستان افسانه شهر سنگی را خیلی دوست دارم. افهمی درباره افسانه شهر سنگی گفت: من این کتاب را سال ۹۵ نوشتم ولی امسال چاپ شده است. داستان این کتاب روایت چهارتا از بچه‌های جنگ است که قید زندگی شهری را می‌زنند و در کویر زندگی عارفانه‌ای را شروع می‌کنند ولی دچار چالش‌هایی می‌شوند که داستان را به جای دیگری می‌برد. برای آدم‌هایی که می‌خواهند بدون نگاه زندگی کنند شهری می‌سازند، ولی در مسیر ساختن این شهر و رسیدن به اهداف‌شان با چالش‌های مختلفی روبه‌رو می‌شوند. خیلی هم قشنگ است و می‌دانم هرکس آن را بخواند خوشش می‌آید. افهمی در پایان درباره سوزه این کتاب گفت: سال ۹۵ که این کتاب را نوشتم، احساس کردم یک موجی با موضوع این کتاب شروع شده بود.

قفسه

انتشار رمانی از برگزیده «جایزه جلال»

مراسم رونمایی از ۱۶ مجموعه شعر تازه، از شاعران برگزیده در دوره ادبی مطلع، در سرای کتاب نمایشگاه کتاب برگزار شد. در این نشست علیرضا قزوه ضمن تبریک به شاعران جوان به خاطر چاپ کتاب‌های‌شان، خطاب به آنها گفت: وقتی اولین کتاب قیصر امین‌پور «تنفس صبح» چاپ شده بود، قیصر هسسن شما بود. همچنین زمانی که احمد عزیزی کتاب «کفش‌های مکاشفه» را چاپ کرد، همسن شما بود. همچنین زمانی که سلمان هراتی کتاب «آسمان سبز» را چاپ کرد، در همین سنین بود. اینپانلسی بودند که درخشیدند و تأثیرگذار شدند. چند دهه گذشته و وضعیت عمومی شعر ما بهتر شده ولی هنوز این شاعران چهره‌های تأثیرگذاری هستند. اگر می‌خواهید خودتان را مقایسه کنید، همیشه ملاک‌تان این نسل باشد. ببینید که سلمان هراتی در ۲۷-۲۶ سالگی از میان رفت ولی در همان جوانی، بهترین آثارش را نوشت. بنابراین اگر می‌خواهید خودتان را با کسی مقایسه کنید، باید با این شاعران مقایسه کنید و به چیزی که امروز هستید قانع نباشید.